

Kultuuriministri käskkirja „Kohalike omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumisel“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Käskkirja eelnõu (edaspidi *eelnõu*) kehtestatakse perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse § 10 lõigete 2 ja 4 (edaspidi *ÜSS*) alusel.

Eelnõuga reguleeritakse ÜSS-i § 1 lõike 1 punktis 1 nimetatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027“ (edaspidi *rakenduskava*) ning ühtekuuluvuspoliitika fondide 2021–2027 meetmete nimekirja (edaspidi *meetmete nimekiri*) meetme 21.4.7.5 „Lõimumist, sh kohanemist toetav Eesti“ sekkumise nr 21.4.7.56 „Kohalike omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumisel“ toetuse andmise ja kasutamise tingimusi ning korda.

Eelnõu ja selle seletuskirja koostasid Kultuuriministeeriumi finantsosakonna välisvahendite nõunik Margit Tilk (margit.tilk@kul.ee, 628 2358), kultuurilise mitmekesisuse osakonna peaspetsialist Marion Tamberg (teenistussuhe lõppenud), kultuurilise mitmekesisuse asekanstler Eda Silberg (eda.silberg@kul.ee, 628 2204), finantsosakonna välisvahendite juht Kärt Kallion (kart.kallion@kul.ee, 628 2248) ning juriidilise ekspertiisi tegi personali- ja õigusosakonna õigusnõunik Kadri Kilvet (kadri.kilvet@kul.ee, 628 2224). Eelnõu ja seletuskirja toimetab keeleliselt personali- ja õigusosakonna sekretär-keeletoimetaja Anni Viirmets (anni.viirmets@kul.ee, 628 2220).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Euroopa Sotsiaalfondi+ vahendite kasutamisel perioodil 2021–2027 Eestis on aluseks rakenduskava, mis on koostatud, arvestades Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1060 artiklis 10 nimetatud partnerluslepet, ning mille on kinnitanud nii Vabariigi Valitsus kui ka Euroopa Komisjon.

ÜSS-i § 10 lõike alusel 2 ja kooskõlas lõikega 4 koostab rakendusasutus rakenduskavas ja meetmete nimekirjas märgitud eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks toetuse andmise tingimused. Eelnõuga reguleeritakse meetme 21.4.7.5 „Lõimumist, sh kohanemist toetav Eesti“ sekkumise nr 21.4.7.56 „Lõimumise, sh kohanemise toetamine kohalikul tasandil“ toetuse andmise ja kasutamise tingimusi ning korda.

Eelnõuga määratakse toetatava tegevuse elluviija ja partnerid ning kirjeldatakse toetatavat tegevust, selle tulemust, sihtrühma, ajakava, eelarvet ja näitajaid. Samuti kehtestab eelnõu abikõlblikkuse perioodi, abikõlblikud ja abikõlbmatud kulud, toetuse maksmise, finantskorrektsioonide tegemise ja aruandluse korra ning sätestab elluviija ja partnerite kohustused ning muud toetatava tegevuse elluviimiseks vajalikud tingimused. Eelnõu koostamisel on arvestatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja puuetega inimeste õiguste konventsioonis sätestatuga.

Eelnõus on 15 punkti ja seitse lisa.

1. punkt „Reguleerimis- ja kohaldamisala“;
2. punkt „Terminid“;

3. punkt „Toetatav tegevus“;
4. punkt „Seireks ja hindamiseks kasutatavad näitajad“;
5. punkt „Toetatava tegevuse abikõlblikkuse periood“;
6. punkt „Toetatava tegevuse eelarve“;
7. punkt „Kulude abikõlblikkus“;
8. punkt „Toetuse maksmise tingimused ja kord“;
9. punkt „Elluviija kohustused“;
10. punkt „Partnerite kohustused“;
11. punkt „Toetuse kasutamise seotud aruannete esitamise kord“;
12. punkt „TAT-i muutmine“;
13. punkt „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“;
14. punkt „Vaiete lahendamine“;
15. punkt „Rakendussätted“.

Rahvastikuregistri 01.06.2022 andmete kohaselt elab Eestis 1 348 887 inimest, kellest 1 131 675 on Eesti kodanikud. Määratlemata kodakondsusega inimeste arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, on 65 473 (4,85% elanikest). Teiste riikide kodanikke, kellel on kehtiv elamisõigus või elamisluba, on 151 739. Arvukaimalt on Venemaa Föderatsiooni kodanikke (83 170), järgnevad Ukraina kodakondsusega isikud (24 241). 2021. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 211 rahvusest inimesi. Riigi elanikkonnast 69,4% on rahvuselt eestlased, 23,7% venelased, 2,1% ukrainlased, 0,9 % valgevenelased ning 0,6 % soomlased. Eestisse rändas 2021. aastal 19 524 inimest ja lahkus 12 481 inimest – saabujaid oli kolmandiku võrra enam kui lahkujaid ning rändesaldo püsis seitsmendat aastat järjest positiivne. Nii sisse- kui ka väljarändajate seas oli kõige enam Eesti kodakondsusega isikuid: vastavalt 7056 ja 6950, ehk eestimaalasi saabus riiki 106 võrra enam kui siit lahkus.

Rahvastikuregistri andmetel asuvad Euroopa Liidu ja kolmandate riikide kodanikud kõige rohkem elama Harju- ja Tartumaale, kuid uussisserändajad ja tagasipöördujad asuvad elama ka paljudesse teistesse piirkondadesse. 2021. aastal registreeris oma elukoha esimest korda Harjumaal 6855 välismaalast, Tartumaal 1239, Ida-Virumaal 556, Pärnumaal 269, Lääne-Virumaal 105 inimest. Neile lisanduvad Eestisse eelnevatel aastatel elama asunud uussisserändajad, aga ka teise emakeelega püsielanikud ning 2022. aasta kevadest ajutise kaitse saajad. Sageli vajavad uussisserändajad ja tagasipöördujad teenustele ligipääsuks tuge, kuid omavalitsuste arusaam sihtrühmast ja valmisolek neile teenuseid pakkuda on üle Eesti väga ebaühtlane.

Eesti ühiskonna lõimumise monitooringu 2020. aasta lõpparuanne tõi välja, et lõimumisvaldkonna oluline probleem on regionaalne lõhe ning keelekeskkondade segregatsioon.¹ Venekeelsed elanikud on koondunud Ida-Virumaale ja Harjumaale (eelkõige Tallinna, Maardusse, Paldiskisse, Loksale), kus elatakse samades asulates, kuhu sisserändajana teise maailmasõja järgsel nõukogude võimu perioodil elama saabuti. Selline olukord takistab ühiskonnas eri kogukondade sidususe ja vastastikuste kontaktide teket.² Seetõttu on vaja tegeleda nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud isikute lõimumise kultuuriliste, keeleliste ja regionaalsete erinevustega. Uuringud leiavad, et teisest rahvusest isikud usaldavad ka riigi institutsioone vähem kui eestlased. Nii suuremates kui ka väiksemates kohalikes omavalitsustes (edaspidi *KOV*) on kasvanud vajadus teemaga tegelemiseks ja see võib ilmneda ootamatult. Seetõttu on oluline KOV-idele tuge pakkuda,

¹ Eesti ühiskonna lõimumise monitooring 2020

² Leetmaa, K. 2017. Elukoht kui lõimumise mõõdupuu: muutused keelekogukondade elukohtade eraldatuses. Eesti Inimarenguaruanne 2016/2017. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

et nad arvestaksid oma põhitegevuses eesti keelest teise emakeelega inimeste vajadustega ning oleksid teadlikud enda rollist inimeste kohanemis- ja lõimumisteedkonnal.

2020.–2022. aastal tegid Kultuuriministeerium, Siseministeerium ja Integratsiooni Sihtasutus (edaspidi *INSA*) koostöös maakondlikke infopäevi, kus tutvustati riiklikke lõimumis-, sh kohanemisteenuseid. Infopäevadel selgitati välja ka valdkondlikud probleemid. Ühe suurema kitsaskohana tuli välja KOV-ide ametnike vähene teadlikkus enda ja teiste osapoolte rollidest ning olemasolevatest teenustest ja võimalustest, kuhu sihtgrupe suunata. Samuti ei ole KOV-ides enamasti kindlat töötajat, kes rände-, lõimumis-, sh kohanemisvaldkonna eest vastutab ning kes hoiaks valdkondlikku tervikpilti piirkonnas. Lisaks ei ole enamike KOV-ide arengukavades lõimumis-, sh kohanemisteenuseid eraldi esile tõstetud.

Valdkonna probleemid:

- KOV-ide vähene teadlikkus kohanemise ja lõimumisega seotud probleemidest ja võimalustest.

KOV-ides on suurenenud vajadus pakkuda vajalikku infot ja teenuseid uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimestele ja tagasipöördujatele, kes on nende halduspiirkonda elama asunud. KOV-idele kujunevad murekohaks viisadega seotud ränne ja sellega kaasnev pereränne, mis tekitab lisavajaduse haridusasutustes õppekohtade loomiseks ja eeldab nende pereliikmete tööhõive- ja arstiabi teenustega seotud küsimuste lahendamist. Probleemiks on kohanemist ja lõimumist toetavate teenuste ebapiisavus või raskendatud ligipääs neile, sest paljudel KOV-idel puudub kogemus neid teenuseid pakkuda, sh erikeelset teavet uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga püsielanikele ja tagasipöördujatele. Teenuse pakkumata jätmine või raske ligipääs neile asetab teenuse saajad kogukondlikus ja ühiskondlikus elus osalemiseks ebavõrdsesse olukorda. Kõikidele Eesti elanikele tuleb tagada aga võrdsed võimalused avaliku sektori teenuste kasutamisel.

Lisaks on oluline kaasata teenuste arendamisse erinevaid sihtrühmi. Seni on uussisserändajaid, erineva kultuuri- ja keeletaustaga elanikke ja tagasipöördujaid kaasatud episoodiliselt ja ilma läbimõeldud süsteemita, st eelkõige individuaalselt kogutud tagasiside kaudu.³

- Lõimumist, sealhulgas kohanemist toetavate teenuste kättesaadavus, info killustatus ja vähesus.

Teenuste saajad ei ole sageli teadlikud olemasolevatest teenustest ning nende kättesaadavust piirab info killustatus. Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Eesti esinduse 2019. aastal KOV-ide seas tehtud uuring toob välja vajaduse tihendada ametkondade koostööd, suurendada KOV-ide võimekust nii informatsiooni edastamise, koolituse kui ka lisaressursside eraldamisega välismaalastele ja eesti keelest erinevatele elanikele avalike teenuste (arstiabi, kooliharidus ja lasteaiad) senisest parema kättesaadavuse tagamiseks. Piirkondades, kus on teise kodukeelega rahvastiku väike osakaal, on ka KOV-idel vähene valmisolek lõimumis-, sh kohanemisvaldkonna küsimustega tegelemiseks. Samuti võivad puududa teadmised juba olemasolevatest riigiteenustest.

³ Balti Uuringute Instituut. (2019). Uussisserändajate kohanemine Eestis. <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/2022/01/Uussisserandajate-kohanemine-Eestis-2019-EE.pdf>

- Teisest rahvusest isikud usaldavad riigi institutsioone vähem kui eestlased.

Kuigi viimase Eesti ühiskonna lõimumise monitooringu andmetel on teisest rahvusest inimeste usaldus riigi institutsioonide vastu kasvanud, on see eestlastest endiselt madalam. Seega on oluline ka kohalike teenuste kättesaadavus, sujuv asjaajamine KOV-is ning meeldiv kogemus KOV-i ametnikuga.

Väljatoodud probleemide lahendamiseks eelnõu raames asub elluviija juures tööle rände-, lõimumis-, sh kohanemiskoordinaator, kelle ülesanne on KOV-ide toetamine üle Eesti, keskendudes neljale tegevussuunale:

- kohaliku tasandi sisutegevuste toetamine (KOV-ide tegevusplaanide koostamine, teenuste arendamine, sihtrühmade kaasamine, kohaliku koostöövõrgustiku loomine);
- kohaliku tasandi lõimumis-, sealhulgas kohanemisteedkondade väljatöötamine ja rakendamine;
- tõhusa lõimumis-, sealhulgas kohanemisvaldkonna kommunikatsiooni tagamine KOV-ide seas;
- ametnike ja teenistujate lõimumis-, sealhulgas kohanemisvaldkonna klientidega töötamise võimekuse tõstmine.

Eelnõu eesmärk on suurendada KOV-ide suutlikkust pakkuda tulemuslikult teenuseid uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimestele ja tagasipöördujatele. Tegevuste tulemusena on suurenenud KOV-ide võimekus pakkuda ja arendada lõimumis-, sealhulgas kohanemisteenuseid, eelnõu sihtrühmad on enam kaasatud kohalikku ellu ning suurenenud on ligipääs avalikele teenustele.

Toetatav tegevus panustab ühtekuuluvuspoliitika 2021–2027 fondide rakenduskava erieesmärki h „Soodustada aktiivset kaasamist, et edendada võrdseid võimalusi, diskrimineerimiskeeldu ja aktiivset osalemist, ning parandada eelkõige ebasoodsas olukorras olevate rühmade tööalast konkurentsivõimet“. Eelnõu sihtrühmad on ebasoodsas olukorras, sest kogevad avalike teenuste tarbimisel mitmeid barjääre: näiteks ei ole teenused neile keeleliselt arusaadavad, nad võivad kogeda ametnike stereotüüpset suhtumist, lisaks puuduvad sageli võimalused või oskused kohalikus elus kaasa rääkida. See pärsib edukat kohanemist, mis on eeldus tööalasele konkurentsivõimele. Tegevuste raames koolitatakse uussisserändajate, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimeste ja tagasipöördujatega kokkupuutuvaid KOV-ide töötajaid ja ametnikke, et nad oleksid valmis erineva taustaga sihtrühmadele teenuseid pakkuma ning samas teadlikud võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse põhimõtetest ning olemasolevatest valdkondlikest riigiteenustest, kuhu kliente suunata. Lisaks panustavad tegevused meetme eesmärgi „Erineva keele ja kultuuritaustaga inimestele on tagatud võimalused aktiivseks osalemiseks Eesti ühiskonnaelus, toetatud on rahvusvähemuskultuure ning soodustatud kogukondadevahelist koostööd, loodud on ühine kultuuri- ja infoväli“ saavutamisse KOV-ide võimestamise ja osaluskogude loomise kaudu, kus eelnõu sihtrühmad saavad kohaliku elu puudutavates küsimustes kaasa rääkida.

Eelnõu punkt 1 määrab käskkirja reguleerimis- ja kohaldamisala, viitab ÜSS-ile, seosele rakenduskava eesmärkidega, valdkondliku arengukavaga „Sidus Eesti 2021–2030“, Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“⁴ sihtidega ning meetmete nimekirja meetmega „21.4.7.5 „Lõimumist, sh kohanemist toetav Eesti“.

Punktis 1.3 tuuakse välja eelnõu ja selle alusel toetatavate tegevuste seos Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ sihi „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“

⁴ Eesti riigi pikaajaline arengustrateegia „Eesti 2035“. <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

alasihiga „Tegus inimene“. Lisaks panustavad tegevused valdkondliku arengukava „Sidus Eesti 2021–2030“ 5. alaeesmärgi „Kohanemist ja lõimumist toetav Eesti“, tulemusvaldkonna „Sidus ühiskond“ programmi „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm“ meetme „Lõimumist, sh kohanemist toetav Eesti“ tegevuse „Lõimumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine ja rakendamine“ teenusesse „Kohaliku tasandi toetamine ja sektoriüleste partnerlussuhete arendamine“. Lähtudes horisontaalsete põhimõtetega arvestamise analüüsist, leiti puutumus võrdsete võimaluste, soolise võrdõiguslikkuse, ligipääsetavuse ja regionaalarengu teemadega, mistõttu panustavad toetatavad tegevused „Eesti 2035“ alasihi „Tegus inimene“ näitajatesse „Hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdik“, „Soolise võrdõiguslikkuse indeks“, „Ligipääsetavuse mõõdik“ ja „Tööjõus osalemise määr (15–74)“.

Punktis 1.4 sätestatakse toetuse andmise eesmärk, milleks on suurendada KOV-ide suutlikkust pakkuda tulemuslikult teenuseid uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimestele ning tagasipöördujatele. Oluline on tegeleda KOV-idega, toetades neid uute lõimumis- sh kohanemisteenuste arendamisel ja olemasolevate kohandamisel, et need oleksid kättesaadavad erinevatele sihtrühmadele. Samas tuleb tõsta kohaliku tasandi teadlikkust rände-, lõimumis-, sh kohanemisvaldkonnast. Selle saavutamiseks panustab eelnõu kahes suunas: toetab kohaliku tasandi sisutegevusi ja teenuste arendamist konkreetse piirkonna vajaduste põhjal. Lisaks asub elluviija keskselt üle Eesti arendama lõimumis-, sh kohanemisteenuste arendamise ja pakumise võimekust.

Punkt 1.5 sätestab, et eelnõu raames antav toetus ei ole riigiabi. Eelnõu punktis 3 nimetatud toetatava tegevuse elluviimisega seotud kulude hüvitamine ei ole riigiabi Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 lõike 1, konkurentsiseaduse § 30 lõike 1 mõistes või vähese tähtsusega abi konkurentsiseaduse § 33 lõike 1 tähenduses. Konkurentsiseaduse § 30 lõige 1 sätestab, et riigiabiks loetakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 lõikes 1 sätestatud abi. Riigiabi konkreetset definitsiooni Euroopa Liidu toimimise leping ei anna, kuid artikli 107 lõike 1 järgi on riigiabi igasugune liikmesriigi või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, ühisturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikide vahelist kaubandust. Vähese tähtsusega abi hinnatakse samade kriteeriumide alusel kui riigiabi.

Eelnõu punktis 3 nimetatud toetatava tegevuse sihtgrupp on füüsilised isikud. Sihtgrupile teenuse pakkujad leitakse järgides riigihangete seadust (edaspidi *RHS*) ja elluviija hankemenetluse korda. Elluviija on kohalike omavalitsuste katusorganisatsioon ehk üleriigiline omavalitsusliit, mille eesmärk on kaitsta liidu liikmete huve, ja partnerid on kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad kitsalt oma üksuste piires omavalitsuses elavate inimeste huvides. Toetuse abil pakutavad teenused on täielikult kohaliku iseloomuga, tasuta kättesaadavad ja suunatud ainult konkreetsele sihtgrupile. Teenused täidavad sotsiaalset eesmärki ja neil puudub piiriülene mõju. Seega puudub mõju konkurentsile ja kaubandusele ning tegevused, mida toetatakse, ei mõjuta liikmesriikide vahelist kaubandust.

Punktis 1.6 sätestatakse, et toetatavad tegevused on kooskõlas „Ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega vastavalt rakenduskava „Do no significant harm („Ei kahjusta oluliselt“) analüüsile ega kahjusta oluliselt keskkonnanäesmärke Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 (ELT L 198, 22.06.2020, lk 13–43),

⁵ Eesti riigi pikaajaline arengustrateegia „Eesti 2035“. <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

artikkel 17 tähenduses. Toetatavad tegevused on kooskõlas „Eesti 2035“ strateegiaga ega hõlma selget kokkupuudet keskkonnanäesmärkidega.

Eelnõu punktis 2 sätestatakse terminid „uussisserändaja“, „erineva keele- ja kultuuritaustaga inimene“, „tagasipöörduja“ ja „sidusrühm“.

Eelnõu punkt 3 sätestab toetatava tegevuse ning selle elluviija ja partnerid, tulemuse, tegevuste kirjelduse ja elluviimise aja ning sihtrühma.

Punktis 3.2 sätestatakse rakendusasutus ja rakendusüksus, mis on kindlaks määratud meetmete nimekirjas. Rakendusasutus on Kultuuriministeerium. Rakendusüksus on Rahandusministeeriumi valitsemisalasse kuuluv Riigi Tugiteenuste Keskus, mis osutab keskvalitsuse asutustele keskselt teenuseid, muu hulgas täidab Euroopa Liidu struktuurivahendite korraldus- ja makseasutuse funktsiooni.

Punktis 3.3 sätestatakse elluviija ja partnerid. Tegevuse elluviijaks määratakse Eesti Linnade ja Valdade Liit (edaspidi *ELVL*). *ELVL* on üleriigiline omavalitsusliit, mille liikmeteks on 2022. aasta 1. septembri seisuga kõik Eesti 15 linna ja 64 valda. *ELVL*-i eesmärk on esindada ja kaitsta liikmete huve nii riigisisel kui ka maailma tasandil. Nende tegevusvaldkond hõlmab kogu KOV-ide korraldust, alates eelarvest ja lõpetades välissuhtlusega. Oma tegevuses lähtub *ELVL* KOV-ide üksuste liitude seadusest ja põhikirjast. Kuna eelnõu eesmärk on suurendada KOV-ide suutlikkust pakkuda tulemuslikult teenuseid uussisserändajatele, tagasipöördujatele ning erineva keele ja kultuuritaustaga inimestele, on mõistlik määrata elluviijaks *ELVL*, kelle liikmed on kõik Eesti KOV-id ja kellel on suutlikkus keskselt koordineerida ja panustada KOV-ide võimekuse suurendamisse. *ELVL*-i töötajatel on võimalik kasutada ülesannete täitmiseks vajaminevaid ja tänapäevaseid tehnilisi vahendeid, ülesannete täitmiseks on koostatud tööprotseduurid ja reeglid. *ELVL*-is töötavad vajalike teadmiste ja oskustega inimesed, muu hulgas luuakse tegevuste elluviimiseks *ELVL*-i 2023. aastal lõimumis-, sh kohanemisvaldkonna koordinaatori ametikoht. *ELVL*-il ei esine halduskoostöö seaduse § 12 lõike 2 punktides 2–6 nimetatud asjaolusid.

Partneriteks määratakse Tartu Linnavalitsus, Tallinna Linnavalitsus, Rakvere Linnavalitsus ning Pärnu Linnavalitsus. Tegemist on KOV-idega, kus elab proportsionaalselt kõige enam uussisserändajaid, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesi ja tagasipöördujaid ning kus on lõimumis-, sh kohanemisteenuste arendamisega eelmisel struktuurivahendite programmiperioodil 2014–2020 alustatud. Täiendavalt lisandub vähemalt kolm partnerit piirkondadesse, kus tegevustega ei ole veel alustatud. Nende tegevus katab ülejäänud Eesti: kaks partnerit lisandub Ida-Virumaale, sest tegemist on Tallinna järel suurima sihtrühmade arvuga piirkonnaga, ning üks Lõuna-Eestisse. Partnerid võivad olla suuremad KOV-id või ka maakondlikud katusorganisatsioonid (nt arenduskeskused, piirkondlikud omavalitsuste liidud). Partnerite valikul arvestatakse rahvastikuregistri andmeid ja iga-aastast olukorraülevaadet. 2023. aastal hakkab *ELVL*-is tööd alustav koordinaator katmata piirkondade, sh Ida-Virumaa olukorda täpsemalt analüüsima, KOV-idega kohtuma ning töötab 2023. aasta lõpuks välja täpse tegevuskava, mitu ja kellega täpsemalt 2024. aastal järgmised lepingud sõlmitakse.

Punktis 3.4 sätestatakse tegevuse tulemus. Punktis 3.1 nimetatud toetatava tegevuse tulemusena on suurenenud ja ühtlustunud KOV-ide võimekus pakkuda ja arendada lõimumis-, sealhulgas kohanemisteenuseid. Tegevuste tulemusena on KOV-id teadlikud piirkonnas elavatest sihtrühmadest ja nende vajadustest ning enda ja teiste sidusrühmade rollist eelnõu sihtrühmade kohanemisel ja lõimumisel. Paranenud on kohalike teenuste kättesaadavus uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimestele ja tagasipöördujatele ning loodud on toimivad kohaliku tasandi tugivõrgustikud. Lisaks on loodud võimalused sihtrühmadele kohalikus elus kaasa rääkimiseks ja paranenud kuuluvustunne kogukonda.

Punktis 3.5.1.1 sätestatakse tegevus „Kohalike omavalitsuste tegevusplaanide koostamine ja sisutegevuste toetamine“. Tegevuse raames sõlmitakse partnerluslepingud vähemalt seitsme KOV-iga ning arendatakse kohalike koordinaatorite võrgustikku. Koordinaator on KOV-i töötaja, kes tegeleb rände-, lõimumis- sh kohanemisalase info ja tervikpildi koondamisega oma regioonis, kohaliku tasandi tugivõrgustiku eestvedamise ja koostöö koordineerimisega, uussisserändajatele avalike teenuste osutamise võimekuse arendamisega, nende informeerimise, nõustamise ja tagasiside kogumisega ning sihtrühmade kaasamisega (nt osaluskogude loomisega). Koordinaatorid asuvad tööle suurema uussisserändajate arvuga regioonides või seal, kus tekib vajadus teemadega kohalikul tasandil põhjalikumalt tegeleda. Lisaks toetatakse KOV-ide teenuste analüüsimist ja arendamist, et kõrvaldada teenuste kasutamise barjääre TAT-i sihtrühmadele, sh analüüsitakse sihtrühmasiseseid rühmi (mehed, naised, eri vanuses ja rahvusest inimesed), et selgitada välja, kas nende vajadustes ja kogemustes esineb erinevusi. Kontaktteenuste väljatöötamisel peetakse silmas, et ruumid oleksid füüsiliselt ligipääsetavad ka liikumis-, nägemis-, kuulmis- ja intellektipuudega inimestele ning lapsega vanematele. Partnerluslepingute sõlmimisel lähtutakse rändetrendidest ja iga-aastasest regionaalse olukorra ülevaatest. Piirkondades, kus ei ole mõistlik või vajalik eraldi koordinaatorit palgata, määratakse valdkondlik kontaktisik valdkonnaga kokkupuutuvate ametnike seast.

Punktis 3.5.1.2 kirjeldatakse tegevust „Kohalike omavalitsuste lõimumis-, sealhulgas kohanemisteenuste väljatöötamine ja rakendamine“. Tegevuse raames töötatakse välja kohanemis- ja lõimumisteenused. Teenuskarta aitab mõista sihtrühmade kogemusi ja kavandada samme, mis aitavad kaasa tulemuslikule kohanemisele ja lõimumisele. Selleks selgitatakse välja eri sihtrühmade vajadused ja teenuste kasutamise kogemus. Näiteks pererändega saabunud kolmanda riigi kodaniku, keeleoskuseta pikaajalise püsielaniku ja IT-sektoris tööle asunud välisspetsialisti jaoks võib kohanemis- ja/või lõimumisteenus olla selle eesmärk olla väga erinev. Lisaks analüüsitakse sihtrühmade siseseid rühmi (mehed, naised, eri vanuses ja rahvusest inimesed), et selgitada välja, kas nende vajadustes ja kogemustes esineb erinevusi. Kuna KOV-ides on olukord erinev, töötatakse välja üldine mudel, mida kohandatakse piirkonna eripära põhjal.

Punktis 3.5.1.3 kirjeldatakse tegevust „Tõhusa lõimumis-, sealhulgas kohanemisvaldkonna kommunikatsiooni tagamine KOV-ide seas“. Tegevuse raames nõustatakse ja informeeritakse KOV-e rände-, lõimumis-, sealhulgas kohanemisvaldkondlikes küsimustes, kogutakse ja analüüsitakse valdkondlikku infot ja tervikpilti ning toetatakse üle-eestilist koostööd KOV-ide ja sidusrühmade vahel. Tegevus on vajalik, et vähendada info killustatust ja suurendada KOV-ide teadlikkust enda ja teiste osapoolte rollidest ning olemasolevatest kohanemis- ja lõimumisteenustest. Välja töötatud teenused, juhendmaterjalid ja veebilehed luuakse kaasava disaini põhimõtetel, veebilehed arvestavad WCAG nõudeid ning olulisel

kohal on teenuste ja materjalide keeleline kättesaadavus eesti keelest erineva emakeelega sihtrühmadele.

Punktis 3.5.1.4 kirjeldatakse tegevust „KOV ametnike ja töötajate sihtrühmadega töötamise võimekuse tõstmine.“ Tegevuste raames selgitatakse üle Eesti välja KOV-ide töötajate ja ametnike valdkondlik koolitusvajadus ning pakutakse vajalikke koolitusi üle Eesti. Koolituste eesmärk on tõsta ametnike ja töötajate valmisolekut erinevate sihtrühmadega töötada, sh tõsta teadlikkust võrdsest kohtlemisest ja ligipääsetavusest ning olemasolevatest riigiteenustest, kuhu kliendid suunata. Lisaks korraldatakse töövarjupäevi, kogemuskohutusi ja õppevisiite nii Eestis kui ka Euroopa Liidu riikides parima praktikaga tutvumiseks ja Eestis kasutuselevõtmiseks. Samuti koostatakse ametnikele ja sihtrühmadele vajalikke valdkondlikke juhendmaterjale. Ametnike võimekuse tõstmine aitab kaasa KOV-ide võimele pakkuda sihtrühmadele tulemuslikult teenuseid.

Punktis 3.5.4 sätestatakse, et tegevuste sihtrühm on uussisserändajad, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed ja tagasipöördunud. Tegevused on suunatud vähemalt 18-aastastele, sest alaealised sisenevad Eesti haridussüsteemi ning saavad lõimumiseks, sh kohanemiseks vajalikku tuge ja teenuseid sealt.

Eelnõu punkt 4 nimetab seireks ja hindamiseks kasutatavad meetmete nimekirjas nimetatud ja/või eelnõu spetsiifilised näitajad ja sihttase(med), mis aitavad mõõta eesmärgi saavutamist. Lisaks selgitatakse näitajate sisu ja näitajate saavutusastemete allikat, mida kajastatakse ka perioodi 2021–2027 näitajate metoodikas.

Toetatav tegevus „Kohalike omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumisel“ panustab meetmete nimekirja väljundnäitajasse „KOV koordinaatorite arv“, mille raames loetakse kokku koordinaatorid, kes koordineerivad KOV-ides lõimumist, sh kohanemist toetavate tegevuste pakkumist. Koordinaatorite arvu puhul jälgitakse regionaalset katvust, sealhulgas lähtutakse põhimõttest, et lisaks sihtrühma arvu jälgimisele piirkondades peetakse silmas seda, et kogu Eesti oleks tegevustega kaetud. 2029. aastaks on plaanis vähemalt seitsmesse suurima sihtrühmade arvuga KOV-i (nt Tallinnasse, Tartusse, Pärnusse, Rakverre, Narva, Jõhvi, Valka või muusse Lõuna-Eesti linna) palgata koordinaatorid. Mõne piirkonna katmiseks võib koordinaator asuda tööle ka maakondliku organisatsiooni (nt arenduskeskuse, piirkondliku omavalitsuste liidu) juures. Lõimumis- sh kohanemisvaldkonnale keskenduva koordinaatori olemasolu KOV-is aitab kaasa eelnõu eesmärgi täitmisel, sest uuringute andmed ja maakondlike infopäevade kogemus näitavad, et valdkondlik info on killustatud, teenuste kättesaadavus sihtrühmadele ebapiisav, sihtrühmad on kohaliku ühiskonnaellu kaasatud vähesel määral ning on vajadus teemat inimestele lähedal ehk KOV-ide tasandil eest vedada. Välja töötatud teenused ja mitmekeelse info kättesaadavuse parandamine ning toimivate koostöövõrgustike käivitamine aitab luua püsivat muutust ka pärast eelnõu abikõlblikkuse perioodi lõppu.

Eelnõu spetsiifilised näitajad on sihtrühmale loodud KOV-ide osalus kogude ja koostöövõrgustike arv, KOV-ide arv, kus on rakendatud kohanemis- ja/või lõimumisteenuste mudelid, KOV-ide arv, mille esindajad on osalenud punkti 3.5.1.4 tegevustes, ning korraldatud koolituste arv. Loodud kohaliku tasandi osalus kogude ja koostöövõrgustike arv on võrdne eelnõu meetmete nimekirja väljundnäitajaga (7), sest nende käivitamine on tööd alustavate koordinaatorite üks ülesannetest. Samal põhjusel on võrdne ka KOV-ide arv, kus on rakendatud kohanemis- ja/või lõimumisteenuste mudelit (7). KOV-ide arv, mille esindajad on osalenud punkti 3.5.1.4 tegevustes, saadi seniste

maakondlike infopäevade kogemusele tuginedes, arvestades juurde senisest rohkemate KOV-ide kaasamise vajadust. Seni on igast maakonnast osalenud keskmiselt kaks KOV-i, kuid eesmärk on kaasata keskmiselt kolm ning tegevustesse rohkem kui pooled üle Eesti. Korraldatud koolituste arv on saadud arvestusega, et igal aastal korraldatakse vähemalt kaks koolitust, üks kevad- ja üks sügisperioodil (v.a 2023. aastal, kui aasta alguses alles asutakse täpsemat koolitusvajadust välja selgitama, mistõttu ei jõuta esimese koolituseni enne teist poolaastat).

Eelnõu punkt 5 sätestab toetatava tegevuse abikõlblikkuse perioodi, milleks on 01.01.2023–31.10.2029.

Eelnõu punkt 6 sätestab toetatava tegevuse eelarve, tuues välja finantsallikate (Euroopa Sotsiaalfond+ toetus, riiklik kaasfinantseering ja omafinantseering) mahud ja proportsioonid. Toetatava tegevuse eelarveks sätestatakse 6 139 037 eurot (millest 4 297 326 eurot Euroopa Sotsiaalfond+ toetus ja 1 841 711 eurot riiklik kaasfinantseering). Omafinantseeringut elluvijalt ei nõuta. Toetatava tegevuse eelarve on kooskõlas meetmete nimekirja meetme 21.4.7.5 „Lõimumist, sh kohanemist toetav Eesti“ summa ja jaotusega, olles üks seitsmest meetme sekkumisest.

Toetatava tegevuse detailne tegevuskava ja eelarve kinnitatakse igal aastal kultuuriministri käskkirjaga (eelnõu punktid 9.3.1 ja 9.3.2).

Eelnõu punkt 7 sätestab, millised kulud saab lugeda abikõlblikeks ja millised mitte. Abikõlblike kulude, sh abikõlbmatute kulude kindlaksmääramisel tuleb lähtuda Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määrusest nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise tingimused“ (edaspidi *ühendmäärus*).

Ühendmääruse § 17 punkti 8 kohaselt on kaudsed kulud abikõlblikud ainult ühtse määra alusel. Punkt 7.2.1 sätestab eelnõu raames kaudse kulu. Need moodustavad 7% toetatava tegevuse ehk projekti otsestest kuludest. Kaudsed kulud on hüvitatavad elluvijale. Projekti kaudsed kulud on kulud, mis ei ole otseselt seotud projekti sisutegevuse ehk toetatava tegevuse rakendamisega, vaid abistavad sisutegevuse tegemist. Elluvijaja administreerimistegevustega seotud personalikulud ja üldkulud ehk halduskulud on abikõlblikud lihtsustatuna ühtse määra alusel. Ühtse määra rakendamisel ei tule tõendada ega esitada rakendusüksusele kaudsete kulude kuludokumente, kulude tasumist tõendavaid dokumente ega kulu aluseks olevaid arvestusmetoodikaid. Seetõttu ei kontrollita ka kaudsete kulude aluseks olevaid kulusid paikvaatluse ega projektiauditi käigus. Ühtse määra puhul peavad toetatavad tegevused olema tehtud projekti abikõlblikkuse perioodil. Kui kulu arvestatakse ja hüvitatakse ühtse määra raames, ei kuulu selline kulu hüvitamisele tegeliku kuluna kuludokumendi (arve) alusel, sest vastasel korral oleks tegemist topeltfinantseerimisega. Kaudseid kulusid ei hüvitata elluvijaja partneritele. Vastav kitsendus on tehtud põhjusel, et partnerluslepingute raames ellu viidavad tegevused ei eelda kulutuste tegemist, mis ei oleks eelnõu raames abikõlblikud.

Ühendmääruse § 17 punkti 8 kohaselt on kaudsed kulud abikõlblikud ainult ühtse määra alusel. Punkt 7.2.1 sätestab eelnõu raames kaudse kulu. Kaudsed kulud moodustavad 7% toetatava tegevuse ehk projekti otsestest kuludest. Kaudsed kulud on hüvitatavad elluvijale. Projekti kaudsed kulud on kulud, mis ei ole otseselt seotud projekti sisutegevuse ehk toetatava tegevuse rakendamisega, vaid abistavad sisutegevuse tegemist. Elluvijaja

administreerimistegevustega seotud personalikulud ja üldkulud ehk halduskulud on abikõlblikud lihtsustatuna ühtse määra alusel. Ühtse määra rakendamisel ei tule tõendada ega esitada rakendusüksusele kaudsete kulude kuludokumente, kulude tasumist tõendavaid dokumente ega kulu aluseks olevaid arvestusmetoodikaid. Seetõttu ei kontrollita ka kaudsete kulude aluseks olevaid kulusid paikvaatluse ega projektiauditi käigus. Ühtse määra puhul peavad toetatavad tegevused olema tehtud projekti abikõlblikkuse perioodil. Kui kulu arvestatakse ja hüvitatakse ühtse määra raames, siis selline kulu ei kuulu hüvitamise tegeliku kuluna kuludokumendi (arve) alusel, sest vastasel korral oleks tegemist topelfinantseerimisega. Kaudseid kulusid ei hüvitata elluviija partneritele. Vastav kitsendus on tehtud põhjusel, et partnerluslepingute raames ellu viidavad tegevused ei eelda kulutuste tegemist, mis ei oleks eelnõu raames abikõlblikud.

Punkt 7.3 annab loetelu kuludest, mis on abikõlblikud lisaks ühendmääruse §-s 16 toodud abikõlblikele personalikuludele.

Ühendmääruse §-s 16 määratakse, millised personaliga seotud kulud loetakse abikõlblikeks personalikuludeks. Personalikulude arvestamisel kehtib põhimõte, et hüvitatakse ainult projektiga seotud tööülesannete täitmise kulud. Personalikulude hulka arvatakse töötajate või ametnike töö eest makstav töötasu või füüsilise isikule võlaõigusseaduses nimetatud töövõtu- või käsunduslepingu alusel makstav tasu. Tasu peab vastama projekti heaks töötatud ajale. Hüvitatavad on ka abikõlblikult töötasult makstavad seadusest tulenevad tasud, sh tööjõumaksud (sotsiaalmaks ja tööandja töötuskindlustusmaks) ja hüvitised, puhkusetasu, ametist vabastamise ja töölepingu lõpetamise hüvitis ning töövõimetushüvitis.

Samuti on abikõlblikud töötaja ja ametniku lähetuse, koolituse ja tervisekontrolliga seotud kulud. Lähetuskulud, sh päevarahad ja mootorsõiduki kasutamise kulud, on abikõlblikud riigisisestes õigusaktides kehtestatud maksustamisele mittekuuluvate piirmäärade või asutuse sisekorras kehtestatud piirmäärade ulatuses. Töötaja tervisekontrolliga seotud kulu all peetakse silmas töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 13 lõike 7 kohaseid töötandja kulusid töötajate tervisekontrolli korraldamisel.

Töötaja ja ametniku töötamine projekti heaks peab olema tõendatud kirjalikult, et oleks võimalik kontrollida hüvitamiseks esitatud kulu projektiga seotust. Füüsilisele isikule tööde või teenuste eest makstav lepingutasu on võrdsustatud töötasuga ning tasu maksjal on kohustus maksustada see tasu tööjõumaksudega (sotsiaalmakse ja töötuskindlustusmaksuga). Kui teenuse osutaja on juriidiline isik või füüsilisest isikust ettevõtja, käsitatakse lepingujärgset kulu sisseostetud teenusena, mille pealt tööjõumakse ei arvestata, seega seda personalikuluna ei arvestata. Teenuse osutamise eest makstav tasu peab olema lepingus selgelt eristatud ning see ei või sisaldada muude kulude, näiteks sõidukulu või muude kulude, mis on vajalikud teenuse osutamiseks, maksumust. Kui personalikulud hüvitatakse tegelike kulude alusel ja töötaja täidab samas asutuses lisaks projekti raames tehtavale tööle ka teisi tööülesandeid, peab ta tõendama töö seotust projektiga ehk projekti heaks tehtud töö osakaalu kogu tööajast, mida võib teha tööajatabeli vormis või muus dokumendis, näiteks töölepingus fikseeritud kokkulepitud proportsiooni alusel, kus on näidatud projektiga seotuse määr kogu tööajast, seega ka töötasust. Vajaduse korral võib jaotust projekti käigus muuta, et see oleks kooskõlas tegelikkusega.

Abikõlblikud on punktides 3.5.1 ja 3.5.2 loetletud tegevuste elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks vajalikud ja põhjendatud kulud. Sinna hulka kuuluvad kulud, mis on seotud tõlkega, lähetusega, teenuste disainimisega (nt teenusedisaineri või konsultatsiooniteenus),

materjalide trükkimise ja kujundamisega, veebilehe arendusega, uuringute ja analüüsidega, koolituste, seminaride ja õppereiside korraldamisega, ekspertide, sh välisekspertide kaasamisega, ning kommunikatsioonitegevusega. Nimetatud kulud on vajalikud toetatava tegevuse eesmärgi saavutamiseks. Nii elluviija kui ka partnerid peavad vahendeid kasutades käituma säästlikult ja otstarbekalt, saavutades eesmärgi mõistliku hinnaga, tagades konkurentsi korral erinevate pakkumuste võrdlemisel parima võimaliku hinna ja kvaliteedi suhte ning vältides konkurentsi kahjustavat huvide konflikti.

Punkt 7.4 annab loetelu kuludest, mis on abikõlbmatud lisaks ühendmääruse §-s 17 toodud abikõlbmatutele kuludele.

Ühendmääruse § 17 kohaselt ei ole abikõlblik laenu- ja liisinguintress ehk võlaintriss, projekti elluviimisega seotud rahatrahv, rahaline karistus, kohustuse mittetäitmisel makstav leppetrahv ja viivis ning kohtuga seotud halduskohtumenetluse seadustiku 11. peatükis sätestatud menetluskulud. Abikõlbmatud on ka järgmised kulud: mitterahalised kulud ja amortisatsioonikulud ning kindlustusmaksed, v.a projekti tegevuse elluviimisega otseselt vajalikud kindlustused; asutusesisesed, töösisekorraeskirjaga või kollektiivlepinguga ettenähtud hüvitised ja toetused, mida ei käsitleta töötasuna; organisatsiooni juhtimiskulu; hoonestatud ja hoonestamata maa ostusumma, taristu investeringu ning maa ja kinnisvara ostukulud, liisingulepingu alusel tekkiv kulu ja vara ostukulu; kulu, mille katteks on toetust juba eraldatud riigieelarvest või muust toetusest; käibemaks, kui käibemaksuseaduse kohaselt on projekti kuludelt õigus sisendkäibemaksu riigilt tagasi taotleda või käibemaks on hüvitatav muul moel; liiklusvahendi ostmise kulu; esinduskulu ja kingitused; täienduskoolituse kulu, kui koolituse korraldamisel ei ole arvestatud täiskasvanute koolituse seaduse § 15 lõike 2 nõuetega koos lõigetes 3 ja 4 toodud erisustega; päevaraha, majutuskulu ja mootorsõiduki kasutamise kulu osas, mis ületab õigusaktides kehtestatud maksustamisele mittekuuluvat piirmäära; partneritele kontorimööbli ning tehniliste vahendite, sh sülearvutite ja tahvelarvutite soetamise ja rentimise kulu, litsentsitasu, sidekulu, partneri tegevusi koordineeriva töötaja töökohaga seotud ruumi rendi kulu ning kõik toetatava tegevuse elluviimisega otseselt sidumata kulud.

Eelnõu punkt 8 sätestab toetuse maksmise tingimused ja korra. Toetuse väljamaksmisel tuleb lähtuda ÜSS-is ja ühendmääruses toodud tingimustest ning eelnõus sätestatud erisustest.

Eelnõuga lubatakse teha elluviijale ettemakseid. Elluviija võib taotleda ettemakseid, kusjuures ettemakse võib korraga olla kuni 40% projektile määratud toetuse summast. Ettemakse saamiseks peab elluviija põhjendama rakendusüksusele, miks tal on ettemakset taotletud summas vaja. Ettemakse korral rakendatakse punkti 7.2.1.1 kaudseid kulusid 7% otsestest kuludest.

Viimase väljamakse tegemine elluviijale sõltub sellest, millal rakendusasutus lõpparuande kinnitab. Lõppmakse võib teha alles pärast seda, kui tegevused on lõpetatud ja lõpetamine tõendatud. Viimase väljamakse suurus ja selle tegemise võimaldamine alles pärast lõpparuande kinnitamist on vajalik, et motiveerida elluviijat esitama lõpparuande õigel ajal ning et väljamakse saaks vajaduse korral tasaarveldada tagasimaksmisele kuuluva summaga, näiteks kui lõpparuande kontrollimisel tuvastatakse finantskorrektsiooni tegemise vajadus. Ühendmääruse § 15 lõike 1 punkti 3 kohaselt on kohustus tasuda viimane kulu hiljemalt 31.10.2029.

Eelnõu punkt 9 sätestab elluviiija kohustused ÜSS-i, selle alusel kehtestatud õigusaktide ja ühendmääruse kohaselt, lisaks täiendavad kohustused elluviiijale ning asjakohaste dokumentide rakendusasutusele ja rakendusüksusele esitamise korra ja tähtajad.

Ühendmääruse §-des 10 ja 11 nimetatud kohustused rakenduvad sõltumata, kas eelnõus on neile viidatud või need loetletud. Elluviiija kohustuste tagamine tähendab, et kohustuse peab olema täitnud tema ise või partner, sealjuures on kohustuste täitmise tõendamise koormus elluviiijal, sest temal on huvi tegevustele rahastust saada. Elluviiija kohustuste täidetusest sõltub, kas toetus makstakse välja täies või ainult täitmisele vastavas mahus. Seega tuleb elluviiijal täita kohustusi väga hoolikalt.

Elluviiija peab toetatava tegevuse ellu viima eelnõu kohaselt ehk seal nimetatud eesmärgil kavandatud tegevuste abil ning saavutama kavandatud tulemused. Tulemusi iseloomustavad eelnõus nõutud väljund- ja tulemusnäitajate ning eelnõu spetsiifiliste näitajate sihttasemete saavutamine. Kui elluviiija sätestatud tulemusi ei saavuta, on tegemist kohustuste eiramisega ning tal ei ole õiguspärast ootust, et eelnõus märgitud toetuse summa jääb esialgu määratud summa ulatuses kehtima.

Elluviiija peab rakendusüksuse nõudmisel tõendama, et projekt viiakse ellu kavandatud ajakavas ja moel. Projekti kui terviku elluviimise suutlikkuse tõendamise vajadus võib ilmnedada, kui projekti ajakava kohases elluviimises on viivitusi ning rakendusüksusel on tekkinud kahtlusi, kas projekti tegevused saavad abikõlblikkuse perioodi lõpuks tehtud. Elluviiija peab esitama vajaduse korral tõendid, mille põhjal saab rakendusüksus oma arvamust kujundada.

Punktis 9.3.6 täpsustatakse, et elluviiija peab nii rakendusasutuse kui ka rakendusüksuse järeleparimisele vastama kümne tööpäeva jooksul selle saamisest arvates.

Elluviiija peab tagama, et temal või kaasatud partneril on toetatavate tegevuste rakendamiseks vajalik kvalifikatsioon ja õiguslikud eeldused, sõltuvalt nõude olemusest.

Elluviiija peab esitama õige ja täieliku teabe, korrektsed dokumendid ja aruanded toetatava tegevuse elluviimise kohta tähtajaks ja nõutud viisil. Nimetatud kohustus hõlmab teabe ja aruannete esitamise üldist korrektsust, sh ettenähtud vorminõuete järgimist, arusaadavate selgituste andmist, õigete andmete ja nõutud dokumentide tähtaegset esitamist. Kulu- ja maksmist tõendavad dokumendid peavad vastama raamatupidamisarvestuses kehtivatele nõuetele.

Elluviiijal on makse aluseks olevate tingimuste täitmise tõendamise kohustus. Kui elluviiija makse tegemise aluseks nõutud tõendeid ei esita, siis toetust ei maksta või ettemakse korral ei saa ettemakse kasutamist tõendatuks lugeda.

Kui toetatavate tegevuste elluviimisega seotud andmed muutuvad, peab elluviiija sellest rakendusüksust viivitamata kirjalikult teavitama. Selle alusel rakendusüksus hindab, kas rakendamistingimused või toetuse andmise eeldused on endised või vajab eelnõu muutmist. Samuti peab elluviiija **punkti 9.3.13** alusel teavitama rakendusasutust, kui ta ei saa enam eelnõu raames tegevusi ellu viia, tekkinud on tõsised probleemid või on vaja eelnõu muuta.

Elluviija peab aitama kaasa audiitori ja kontrollija kontrollitegevusele. Nimetatud kohustuse rikkumine võib kaasa tuua toetuse vähendamise ja toetuse tagasinõudmise eelkõige seetõttu, et kulu abikõlblikkuses või kohustuste täitmisel ei saa veenduda.

Elluviija peab eristama projektiga seotud abikõlblikud ja abikõlbmatud kulud. Abikõlblike kulude puhul peab olema tuvastatav ka nende tasumine. Kulude eristamise kohustus ei kohaldu projekti lihtsustatud kuludega kaetud osale. Nimetatud kohustuse rikkumine võib kaasa tuua finantskorrektsiooni, sest võib tekkida kahtlus, et projektiga seotud finantsteave ei ole tuvastatav ehk usaldusväärne.

Elluviija peab tagasimaksmisele kuuluva toetuse tagasi maksma tähtajaks.

Elluviija peab täitma teavitamisega seotud kohustust. Kohustuse üksikasjad sätestatakse Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruses nr 54 „Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide vahendite andmisest avalikkuse teavitamine“.

Elluviijal on kohustus säilitada toetuse saamise aluseks olevad dokumendid ja muud tõendid ÜSS-i §-s 18 nõutud aja jooksul.

Punktis 9.3.7 sätestatakse, et elluviija võib rakendusüksuselt paluda riigihangete eelnõustamist. Kuna riigihangete tegemisel tuvastatud rikkumised on suurim struktuurivahendite tagasinõuete põhjus, on eelnõustamise võimaluse kasutamine väga oodatud. Riigihangete eelnõustamisel tuleb juhinduda Riigi Tugiteenuste Keskuse eelnõustamise protseduurist⁶.

Punktis 9.3.11 sätestatakse elluviija kohustus moodustada koostöös rakendusasutusega eksperdigrupp, kuhu kaasatakse vajaduse korral väliseksperte. Grupi ülesanne on toetada elluviijat tegevuste elluviimisel ning teenuste kujundamisel (sihtrühma detailsem kirjeldamine, seotud teemad, infojagamise meetodid, tugitegevused jms). Kvaliteetse teenuse tagamiseks ning nii sisu kui ka teenuse rakendusmudeli kattuvuse vältimiseks teeb elluviija koostööd Sotsiaalministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Siseministeeriumi ning teiste sarnaseid teenuseid pakkuvate asutustega.

Eelnõu punktis 10 sätestatakse partnerite kohustusena (lisaks ühendmääruse § 10 lõigetes 2 ja 3 nimetatule) kohustus tagada partnerluslepingu sõlmimine elluviijaga ning ligipääsetavus sihtrühmale suunatud sündmustele.

Sõlmitavas partnerlepingus tuleb muu hulgas sätestada elluviija ja partneri õigused, kohustused ja vastutus, maksete tegemise kord, dokumentide esitamise ja säilitamise ning infovahetuse viis, mis annaks partnerile kindluse, et tema tehtud kulud saavad hüvitatud, ja elluviijale kindluse, et partneri tehtavad kulud on abikõlblikud ja kõik kohustused saavad täidetud.

Kui toetatava tegevuse elluviimisele on kaasatud partner, peab ka tema ühendmääruse § 10 lõike 2 kohaselt täitma elluviija kohustusi, et partneri kulud saaks lugeda abikõlblikuks ehk need ei mõjutaks toetatavale tegevusele makstava toetuse hulka.

Elluviija jääb elluviimise eest vastutama ka juhul, kui partner ei täida elluviijale määratud kohustusi. Vastutus tähendab, et kui kõik nõuded või kohustused ei ole kulu abikõlblikuks

⁶ <https://rtk.ee/toetuste-taotlemine-ja-korraldamine/abiks-taotlejale#riigihangete-eelnoustamine>

lugemisel täidetud, tehakse finantskorrektsioon ikkagi, kusjuures rakendusüksuse ees ei ole õigustav asjaolu, et rikkumine oli seotud partneri tegevusega.

Eelnõu punkt 11 kirjeldab esitatavaid aruandeid ja aruandluse korda. Aruanded esitatakse rakendusüksusele e-toetuse keskkonna kaudu. Iga-aastased vahearuanded kinnitab rakendusüksus, lõpparuande rakendusasutus. Korrapäraselt esitatud aruanded aitavad jälgida toetatava tegevuse edenemist ja tulemuste täitmist, võimaldavad vajaduse korral tähelepanu juhtida vajakajäämistele ning teha tegevuste elluviimises õigeaegseid muudatusi.

Eelnõu punkt 12 reguleerib eelnõu muutmist. Eelnõu muutmise algatamise õigus on rakendusasutusel, rakendusüksusel ja toetatava tegevuse elluviijal. Muudatused kehtestatakse kultuuriministri käskkirjaga.

Eelnõu punkt 13 reguleerib finantskorrektsioonide (edaspidi *FKO*) tegemist ja toetuse tagasimaksmist ÜSS-i ja ühendmääruse kohaselt.

FKO tegemise pädevus on rakendusüksusel. FKO hõlmab määratud toetuse osalist või täielikku vähendamist ning rikkumisega seotud ulatuses kulude abikõlbmatuks lugemist. Abikõlbmatuks loetava summa ulatuses vähendatakse ka projekti abikõlblikku eelarvet, sh kohustuslikku omafinantseeringu osa.

Kui rikkumisega seotud kulude katteks on juba toetus välja makstud, sisaldab FKO ka toetuse tagasinõuet. Kui rikkumine tuvastatakse väljamakse aluseks olevates kuludes, siis FKO-ga keeldutakse nende katteks toetuse maksest. Kui rikkumine tuvastatakse ettemakse kasutamise tõendamisel, jäetakse FKO-ga ettemakse tegemata.

Eelnõu punkt 14 sätestab vaiete lahendamise korra. Vaide esitamise õigus on elluviijal ja partneril. Riigiasutuste vahelised vaidlused lahendatakse Vabariigi Valitsuse seaduse § 101 kohaselt. Vaidemenetluse läbimine on kohustuslik rakendusasutuse või -üksuse otsuse või toimingu vaidlustamise puhul. Tegemist on haldusmenetluse seaduse (edaspidi *HMS*) erisusega, sest HMS-i kohaselt on isikul võimalus valida, kas esitada vaie haldusorganile või pöörduda kaebusega kohtusse. Kohustuslik vaidemenetlus täidab õiguspoliitilisi eesmärgi, nagu õiguskaitsefunktsioon, halduse enesekontroll ning halduskohtute töökoormuse vähendamine.

Rakendusüksuse otsuse või toimingu peale esitatud vaideid menetleb rakendusüksus. Kui vaie esitatakse rakendusasutuse otsuse või toimingu peale, lahendab vaide rakendusasutus. Vaie lahendatakse 30 kalendripäeva jooksul selle vastuvõetavaks lugemisest ehk alates päevast, mil ei esine HMS-i § 79 kohaseid vaide tagastamise aluseid.

Rakendusüksuse otsuse või toimingu peale esitatud vaideid menetleb rakendusüksus. Kui vaie esitatakse rakendusasutuse otsuse või toimingu peale, lahendab vaide rakendusasutus. Vaie lahendatakse 30 kalendripäeva jooksul selle vastuvõetavaks lugemisest ehk alates päevast, mil ei esine HMS-i § 79 kohaseid vaide tagastamise aluseid.

Toetatava tegevuse vastavus rakenduskava seirekomisjonis kinnitatud vastavus- ja valikukriteeriumidega

1. Toetatava tegevuse kooskõla valdkondliku arengukavaga, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärgi saavutamisele

Valikukriteeriumi sisu on kirjeldatud eelnõu seletuskirjas peatükis „Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs“.

2. Toetatava tegevuse põhjendus

Toetatav tegevus aitab kaasa meetmete nimekirja meetme 21.4.7.5 eesmärgi „Erineva keele ja kultuuritaustaga inimestele on tagatud võimalused aktiivseks osalemiseks Eesti ühiskonnaelus, toetatud on rahvusvähemuskultuure ning soodustatud kogukondadevahelist koostööd, loodud on ühine kultuuri- ja infoväli“ saavutamisele. Toetatava tegevuse põhjalik kirjeldus on esitatud seletuskirja peatüki 2 punktis 3.

3. Toetatava tegevuse kuluefektiivsus

Eelarve planeerimisel lähtuti eelnevate struktuurivahendite programmiperioodide kogemusest sama tüüpi tegevuste elluviimisel. Teenuste pakkujad (v.a partnerid) leitakse järgides RHS-i ja elluviija hankemenetluse korda. Toetatava tegevuse detailsed eelarved kulukohtade lõikes kinnitatakse iga-aastase tegevuskava raames. Partnerite kulude planeerimisel on arvestatud varasema perioodi kogemust, eelnõu koostamisega paralleelselt toimunud läbirääkimiste tulemusi ning KOV-ide vajadusi piirkonna eripära ja sihtrühma osakaalu põhjal regioonis. Eelnõu tegevuse lõppemise järel on KOV-ides tõusnud võimekus tegeleda lõimumis-, sealhulgas kohanemistemadega ning välja on töötatud süsteemsed lahendused, mis toimivad ilma täiendava rahastuseta KOV-ide enda eelarvest.

4. Elluviija ja partneri suutlikkus toetatavat tegevust ellu viia

Elluviija ja partnerite valiku põhjendused on toodud peatüki 2 punktis 3.3.

5. Toetatava tegevuse kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega

Eelnõu panustab Riigikogu otsuse „Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ heakskiitmine“ aluspõhimõtete hoidmisse ja sihti „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“ alasihti „Tegusad inimesed“. Toetatavad tegevused panustavad „Eesti 2035“ elluviimiseks seiratavasse näitajasse „Hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdik“, „Soolise võrdõiguslikkuse indeks“, „Ligipääsetavuse mõõdik“ ja „Tööjõus osalemise määr (15–74)“.

Tegevuste väljatöötamisel on jälgitud, et need toetaksid „Eesti 2035“ aluspõhimõtteid. Kõigil peab olema võrdne võimalus eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemiseks, sõltumata individuaalsetest eripäradest ja vajadustest, kuuluvusest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ning sotsiaalmajanduslikust võimekusest ja elukohast.

Tegevuste ettevalmistamisel analüüsiti, kuidas on võimalik avaldada positiivset mõju horisontaalsete põhimõtete arvestamisel, nagu soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste edendamise, ligipääsetavuse tagamise, keskkonnahoiu ning tasakaalustatuma regionaalarenguga. Analüüsi tulemus, puutumused horisontaalsete teemadega ja tegevuse mõju arvestamise/suurendamise viisid on esitatud lisa 6. Lähtudes horisontaalsete põhimõtete arvestamise analüüsist, leiti puutumus võrdsete võimaluste, soolise võrdõiguslikkuse ning ligipääsetavuse ja regionaalarengu teemadega, mistõttu panustavad toetatavad tegevused „Eesti 2035“ alasihi „Tegus inimene“ näitajatesse „Hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdik“, „Soolise võrdõiguslikkuse indeks“, „Ligipääsetavuse mõõdik“ ja „Tööjõus osalemise määr (15–74)“.

Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju soolisele võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral kohandatakse meetmeid seal, kus asjakohane.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu alus on perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seadus ja selle alusel antud õigusaktid, mis omakorda on kooskõlas vastava Euroopa Liidu õigusega.

Eelnõu on muu hulgas kooskõlas järgmiste Euroopa Liidu määrustega:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid;
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013.

Nimetatud määrused on Eestile otsekohalduvad, mistõttu eelnõu kehtestamisel ja toetatava tegevuse elluviimisel tuleb osapooltel juhendada neist otse. Eelnõus on ühissätete määruse sätete viidatud, kui norm on ühissätete määrusega reguleeritud, mis omakorda hõlbustab asjakohase regulatsiooni leidmist. Samas ei ole ammendavalt viidatud kõikidele asjakohastele sätetele, mis reguleerivad toetatavate tegevuste elluviimise tingimusi või rakendusasutuse ja rakendusüksuse tegevust.

4. Eelnõu mõjud

Eelnõu mõjutab otseselt valdkondliku arengukava „Sidus Eesti 2021-2030“ eesmärkide saavutamist, sest toetatavad tegevused lähtuvad arengukavast.

5. Eelnõu rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja käskkirja rakendamise eeldatavad tulud

Rakendusasutuse ja rakendusüksuse tegevusega seotud kulud kaetakse tehnilise abi vahenditest. Eelnõuga tulu ei teenita.

6. Eelnõu jõustumine

Eelnõu jõustub allkirjastamisest ning rakendatakse tagasiulatuvalt alates 1. jaanuarist 2023. a.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu kooskõlastatakse õigusaktide kooskõlastamise infosüsteemi kaudu korraldus- asutusega, Rahandusministeeriumiga, Siseministeeriumiga, Haridus- ja Teadusministeeriumiga ning rakendusasutustega, kes nõustavad riigi pikaajalises arengustrateegias kinnitatud strateegilistesse sihtidesse ja aluspõhimõttesse panustamist oma vastutusvaldkonna alusel. Samuti esitatakse eelnõu arvamuse avaldamiseks ELVL-ile, Tartu Linnavalitsusele, Tallinna Linnavalitsusele, Pärnu Linnavalitsusele ja Rakvere

Linnavalitsusele.

Huvirühmade kaasamiseks korraldati aastatel 2021–2022 valdkonna kaasamisüritusi. Toetatava tegevuse plaanimiseks toimusid arutelud Integratsiooni Sihtasutuse, ELVL-i, Siseministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Justiitsministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumiga. Valdkondliku arengukava juhtrühmas tutvustati 2021. aastal kavandatavaid tegevusi. 2021. aastal osaleti Rahandusministeeriumi korraldatud struktuurivahendite programmiperioodi 2021–2027 kaasamisüritusel. Lisaks tutvustati 2020.–2022. aastal ligi 30 maakondliku infopäeva raames KOV-ide ametnikele ja töötajatele riiklikke lõimumis-, sh kohanemisteenuseid. Infopäevadel selgitati välja ka valdkondlikud probleemid.

„Eesti 2035“ strateegiliste sihtide ja seotud horisontaalsete põhimõtete analüüsi kohta on toimunud konsultatsioonid Sotsiaalministeeriumi, Rahandusministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumiga.